

vereniging

ORDE DER VERDRAAGZAMEN

Giro nr 46 88 74 t.n.v. de Penningm. der "ODV" Delfgauw

Uitsl.v.publ.& abonn.: Van Blankenburgstr. 76, 2517 XT Den Haag, tel.070-465592
(tussen 17.30 en 18.30 uur)

Secretariaat: Troelstralaan 38, 2641 WG Pijnacker tel.01736-6577

Verschijnt 2 x p.m.

Nadruk verboden

20 juni 1986

30e jaargang

Goedenavond,

Alvorens het onderwerp van vanavond ter sprake te brengen moet ik u erop wijzen dat wij niet alwetend of onfeilbaar zijn. Denkt u dus alstublieft zelf na.

ACHTER DE SCHERMEN VAN GODSDIENST EN POLITIEK

Ik moet vanavond spreken over de achtergronden van kerk en politiek. Dat deze twee samen worden genoemd lijkt misschien wat vreemd, maar waar kerken zijn bedrijven ze politiek en waar politiek wordt bedreven speelt geloof en ideaal vaak een veel grotere rol dan de feiten.

Dat in kerken niet alles precies zo gaat als men misschien zou verwachten, ach, dat hoeft u niet zozeer te verbazen. Maar wat moeten we denken van bijvoorbeeld een pauze waarbij letterlijk wordt gezegd: We kunnen niet weer een Italiaan nemen, want we moeten ons internationaal aanzien oppoetsen. Waarop iemand op het idee kwam dat er een zekere kardinaal Wojtyla was, die aan die eisen best kon voldoen. Hij was bovendien wat jonger, wat robuuster en er kon van hem verwacht worden dat de kerk een tijdlang in ieder geval gespaard zou worden voor de enorme onkosten van een pauselijke begrafenis en een concilie daarna. Het is duidelijk dat je daar te maken hebt met politiek.

Een kerk heeft relaties. Die relaties moeten op de een of andere manier gediend worden, al kun je dat niet openlijk zeggen. Als je te maken hebt met financiering (dat heeft praktisch elke grote staat, een kerk is eigenlijk een staatje zonder eigen land), dan is het logisch dat je allerlei ministeries hebt. U kunt ze wel anders noemen, misschien dat je het een Ministerie van Propaganda Opus Deo noemt, of iets dergelijks, maar in al die gevallen zit elk departement voor zichzelf te werken, zo goed als bij de politiek. De politici kunnen wel mooi praten, maar elk departement (ook hier in Nederland) vecht voor zichzelf, het is bezig met zijn eigen plannen. Van samenwerking tussen departementen is maar weinig sprake, of je nu in Den Haag zit of in Vaticaanstad. Waarom? Je hebt geld nodig. Dat geld wil je misschien niet eens voor jezelf hebben.

Het is wel eens een foute benadering als de mensen zeggen: de politici willen zich rijk stelen. Dat komt inderdaad voor, maar in landen als Nederland zal dat toch zeker niet buiten de perken gaan.

Je hebt geld nodig, want je moet de mensen te vriend houden. Als de menigte niet achter je staat -- of je nu totalitair regeert of dat je het zogenaamd democratisch doet -- ben je nergens meer. Dan krijg je allerlei ongemakken te verduren, je economie krijgt een klap, dus je moet de mensen te vriend houden en goed betaald worden. En waar moet dat van betaald worden? Natuurlijk van wat je de mensen eerst aftroggelt. Je kunt idealen bouwen van een gemeenschappelijk Europa, maar als u zich realiseert dat de BTW eigenlijk grotendeels wordt geheven om de EEG mogelijk te maken, dan zult u het met mij eens zijn dat het een tamelijk zware last is die tot nu toe betrekkelijk weinig heeft uitgehaald.

Dus als u achter de schermen wilt kijken moet u zich in de eerste plaats realiseren waar het om gaat.

In de politiek gaat het niet om het waarmaken van beloften of om het ten koste van alles doorzetten van een bepaald ideaal. Het gaat erom een zekere macht te verkrijgen, die macht of invloedssfeer te handhaven, of zo mogelijk uit te breiden. En om dat te bereiken doe je allerlei dingen die je vanuit je eigen denken misschien nooit gedaan zou hebben.

Een kerk kan ook dubbelhartig zijn.

Er zijn kerken geweest in de tijd dat de Duitsers Europa hadden bezet, althans grotendeels, die aan de ene kant de wapens zegenden van de bezetter en aan de andere kant probeerden de slachtoffers te helpen om onder te duiken en weg te komen. Daar werd aan de ene kant een audiëntie bij de paus belegd waar een aantal Italiaanse hoogwaardigheidsbekleders kwam en de zegen van de paus kreeg, terwijl ondertussen door de achterdeur weer een aantal joden werd weggeloodst. Waarom? -- Omdat de uiterlijke vormen van macht afhankelijk zijn van de wijze waarop je met elkaar contact hebt. De manier waarop je contact hebt is sterk beperkt en bepaald door het doel dat je je stelt en door de mogelijkheden waarover je beschikt. Een groot gedeelte van de doelstellingen heeft overigens weinig te maken met het doel buiten het eigen geheel.

Om een voorbeeld te geven: Rusland-Amerika.

Koude oorlog, koude oorlog, koude oorlog. Waarom? Omdat het op dat ogenblik voor de economie van beide landen van belang was dat de productie in een bepaalde richting werd gestuurd, de zogenaamde 'defensieve richting'. Daarvoor was het nodig de mensen offers te laten brengen, hun duidelijk te maken dat je toch heus voor het vaderland wat over moet hebben. Dat kun je niet als er geen dreiging is. Als iedereen zegt: Ach, er gebeurt toch niets, dan roepen ze al heel gauw: Zeg, zou je niet een paar generaals minder nemen, want die zijn zo duur. Waarom zouden we in plaats van tanks niet eens een keer een waterkracht-centrale bouwen?

Het is de laatste tijd zo geweest, ook onder Reagan, dat een groot gedeelte van de koude-oorlogmethode van de USA mede te maken had met de behoefte om ruimtevaartprojecten door te zetten.

In Rusland was het precies hetzelfde. Men had daar een zekere tegenstand en vijandschap nodig om daardoor de zware industrie verder op te kunnen bouwen, een enorm bewapeningsprogramma door te trekken en ook alweer de ruimtevaart te financieren.

Nu ziet u dat er op het ogenblik ineens iets verandert. Reagan ziet ineens toch wel iets in de voorstellen van de Russen en de Russen vinden, dat je toch met Reagan misschien nog wel redelijk zou kunnen praten. Ik vind dat voorbehoud erg goed. Realiseer u wat daarachter zit.

De Russen hebben de ramp gehad van Tjernobyl. De onaantastbare zekerheden van hun grote technici zijn ineens weg. Er zijn twijfels. 'We moeten veranderen, we moeten opnieuw gaan onderzoeken, we moeten opnieuw aanpassen. Ja, en dan hebben we een ramp binnenslands die we moeten oplossen, daar kunnen we offers voor vragen. - En dan hebben we gelijktijdig een beetje behoefte aan uitbreiding van onze handelsrelaties naar buiten toe, dus zijn we wat vriendelijker.'

Reagan zit met een ruimtevaartprogramma dat dank zij de overmoed der technici op het ogenblik op z'n blikken achterwerk ligt. Erg vervelend natuurlijk, maar dit houdt in dat allerlei dure projecten ineens niet meer verkocht kunnen worden. Bovendien heeft de atoomramp in Rusland veel meer uitgehaald dan de atoombommen op Japan, want dat waren vijanden die vernietigd moesten worden. Nu is het alleen maar een ander land, al is het geen vriendelijk land, waar zoiets gebeurt. En dat brengt weer Three Miles Island (Harrisburg) in herinnering en al die andere dingen die gebeurd zijn in de States. Hierop zegt de bevolking 'Kan het niet wat kalmer aan?' en dan moeten de politici mee.

Hun houding wordt bepaald door datgene wat economisch noodzakelijk is, wat qua machtsdenken noodzakelijk is en de behoefte om de bevolking achter zich te houden.

Als u het allemaal op deze manier beziet kunt u ook beter begrijpen waarom bijvoorbeeld kerken in verschillende landen een heel verschillende houding aannemen.

Ik denk aan de toch wel schreeuwerige campagnes zoals 'God met ons' en 'Bekeer u', die in de Verenigde Staten algemeen zijn. Je hebt daar zelfs 's morgen vroeg al een programma. Je kunt er een bijna huilende prediker aantreffen met een compleet koor, met engelenvleugels en alles, die u komt vertellen dat hij geld nodig heeft om de heilige boodschap verder uit te dragen. Wat hij dan ook doet in het meest luxe voertuig dat je je maar kunt denken.

Denk bijvoorbeeld eens aan Graham en al die anderen. Die mensen hebben een enorme beweging opgebouwd. Van die beweging profiteren ze zelf natuurlijk ook en ik denk tamelijk veel in verhouding tot de prestatie, maar daar mag je over van mening verschillen. Maar dan is het noodzakelijk dat je de mensen het geloof inhamert. Daartoe moet je de boodschap aanpassen. Je kunt niet een evangelie verkondigen dat de mensen te lastig is.

Integendeel, je moet ze een zekerheid geven, een gevoel van geborgenheid. Je moet ze als het ware meesleuren in het gevoel: ik kan het nog wel halen naar de hemel toe, als ik maar een beetje meewerk, een beetje gehoorzaam ben en nog even wat op tafel leg.

Als er een land is waarin die godsdienst nu toevallig in conflict zou kunnen komen met haar werkelijke beginselen, dan gaat men onmiddellijk alles anders uitleggen. Kijk maar naar de blanke kerken in Zuid-Afrika. Daar vinden we een uitleg van het evangelie waarvan men enerzijds zegt: de zwarten zijn onze broeders, maar het zijn onze kleine broeders en die moeten we zo nu en dan stevig slaan anders worden ze nooit groot, terwijl anderzijds -- als ze groot zouden worden -- dit alweer een reden is om ze het hoofd af te slaan.

Waarom doen die kerken dat? Omdat het macht betekent. Omdat je de mensen achter je hebt, omdat je dan werkelijk wat te zeggen hebt in de wereld. En of je dat nu doet in een schijn van nederigheid of met de hoogmoed van een, die als het ware van God zelf de boodschap heeft ontvangen, doet niet ter zake. Jij moet je zin kunnen doorzetten. God is degene die je daartoe de kracht zal geven, maar die ook het gezag moet verlenen om de ander eens even op zijn nummer te zetten. Iets wat in Israël op het ogenblik een aantal geschillen heeft veroorzaakt, dat nog wel eens op een onderling bloedbad zou kunnen uitlopen. Want daar hebben de orthodoxen eigenlijk te veel de wetgeving beïnvloed en daarmee de mogelijkheden van de gewone mensen in het openbare leven. Wanneer ze deze macht een beetje te onvoorzichtig gebruiken, dan komt er iemand in opstand, wordt een synagoge besmeurd en er worden leerboeken in een sjoel kapot gemaakt. Dan zeggen de mensen: Is dat nu godsdienst? Ja, dat is godsdienst.

Godsdienst is wat er is ontstaan in het vroegere Perzië, in Iran. In Iran, waar de mensen het heus niet slecht hadden. Ze hadden het ook niet goed, maar ze hadden het in verhouding tot andere staten heus niet zo erg slecht. Maar ja, er waren veel mensen die dachten dat ze het beter wisten dan de Sjah. Zodoende ontstond er een geheime staatspolitie en kwamen ook wel martelingen voor, die in dergelijke landen overigens wel gebruikelijk zijn, dus moest er een revolutie komen. Iedereen was het daarmee eens, want de Sjah moest weg.

Maar toen de Sjah weg was waren degenen die aan de revolutie hadden meegewerkt (vooral een van de hoofden, die heerlijk in het zuiden van Frankrijk had gezeten) opeens ter plaatse om te zeggen: Nu moeten we een heilige oorlog voeren. Waarom heilige oorlog? Omdat in de koran staat dat de eerste heilige oorlog werd gevoerd onder leiding van Mohammed, toen hij optrok tegen de stad Mekka om de afgodsbeelden die daar stonden te verbrijzelen en waarschijnlijk ondertussen ook monopolies, voornamelijk op de woestijnhandel, te breken. Maar dat staat er niet bij dus kun je het nooit zeker weten.

Die heilige oorlog geeft je als het ware het recht om anderen te doden, anderen de dood in te sturen. Alles met de zegen van Allah en onder bezielde leiding van de profeet.

Machtsstreven. En als het dan niet helemaal gaat zoals je wilt, is iedereen die zich tegen je verzet een ketter. Ketteren moet je straffen en als ze zich blijven verzetten moet je ze afmaken. Je kunt in het Koninkrijk Gods geen zondaren toelaten.

Dacht u dat dat alleen bij de islam was?

In het christendom zijn heel wat van dergelijke geschiedenissen eveneens bekend. Wat dat betreft kunnen we ook nog gaan kijken bij bepaalde sekten. Zelfs de boeddhisten, die toch zo verdraagzaam zijn, hebben in bepaalde gevallen werkelijk naar een soort geweld gegrepen, zij het dat het een ongewapend geweld was. Zij hebben gewoon mensen voor de keuzen gesteld de monniken te doden, aan te zien hoe de monniken zichzelf zouden doden, of zich te onderwerpen.

Afpersingspolitiek bij de godsdienst, afpersing in de politiek, waar is het verschil?

Als u hier in Nederland kijkt zult u waarschijnlijk ook denken: Moet dat nou allemaal? Waarom zitten ze zo te schetteren over het bezuinigen? Dat is heel eenvoudig. Er zijn regeringen geweest die dachten: laat de geldpers maar een beetje draaien. Maar als dat het geval is verandert de hele internationale situatie en dat zou je aanzien kunnen schaden, dus dat kun je niet doen. Wat kun je dan doen? Lenen.

Lenen doe je bij de banken en via de banken. Maar als je erg veel leent moet je ook erg veel rente betalen. Het is zo vergekomen in Nederland dat ongeveer de helft van de belasting-opbrengst direct of indirect weggaat aan vergoedingen voor leningen en de afbetaling daarvan. Je hebt dus veel te weinig voor de werkelijke staat. Dan moet je bezuinigen. En of je nu socialist bent of kapitalist, of je vrij democratisch denkt of allesbehalve vrij, daar kom je niet omheen. De enige andere stap zou een absolute zijn, een soort communistische revolutie. Neem alle bedrijven en banken over, bepaal zelf wat voor loon de mensen toekomt, dan kun je de belasting omlaag brengen en kun je heerlijk draaien van de winst.

Dat is wat Rusland heeft geprobeerd. Het enige wat daar blijkt is, dat als de mensen minder verdienen ze ook minder doen. Dat was iets waarmee de politici geen rekening hadden gehouden, dus het is een volkomen logische benadering. Dan zeggen ze: die bevordering van het bedrijfsleven, is dat nu reëel of niet? Het is niet zo erg reëel, omdat een deel van die steun -- zeker in het verleden -- naar bedrijven ging die toch failliet moesten gaan. Maar je kunt wel een bedrijf meer kans geven zelf winst te maken. Een bedrijf dat winst maakt, breidt uit. De werkgelegenheid wordt beter, de belastingopbrengst wordt ook hoger.

Dat zijn allemaal dingen waar de mensen het niet zo mee eens zijn. Ze zeggen dan: Waar blijven we met de rechten van de arbeider?

De rechten van de arbeider. Dat vind ik ook iets krankzinnigs, eerlijk gezegd. Niet omdat een arbeider geen rechten heeft, maar omdat men -- in naam van de arbeiders sprekende -- zich het recht begint aan te matigen ook afpersinstechnieken te gebruiken ten aanzien van staat en bedrijven, ja zelfs ten aanzien van het gehele volk.

Een vervoersstaking van zeg een week zou inderdaad een groot gedeelte van het leven in de grote steden kunnen ontwrichten. Dan kun je zeggen: Als je dat niet wilt geef je ons wat we willen hebben. Maar je kunt ook vragen of en in hoeverre dat reëel is.

Er is een tijd geweest dat luxe heel normaal was. Er zijn ziekenhuizen gebouwd als paleizen. Er zijn inrichtingen waarin zoveel kostbare apparatuur staat, dat een deel ervan misschien een of twee keer per jaar wordt gebruikt. Als je het kunt betalen kun je zeggen: het is belangrijk dat we het hebben. Maar als je zelf geen exploitatie hebt die ten minste redelijk blijft, moet je niet zeggen: dan moeten ze ons dat er maar bij geven. Dit is in Nederland het geval geweest.

Er zijn de meest krankzinnige en kostbare geschillen uitgevochten tussen doktoren die allemaal ineens openhartoperaties wensten te gaan plegen. U kunt zeggen 'Daar is toch tegen opgetreden?' Maar hoeveel heeft dat van tevoren gekost? Hoeveel miljoenen zijn er niet geïnvesteerd om openhartoperaties mogelijk te maken, terwijl die later -- door een geschil in de leiding -- zelfs een paar jaar hebben stilgelegen?

U vraagt misschien: Is dat nu politiek? Ja, dat is politiek. Politiek is: een luxe auto aanschaffen en dan later op je neus kijken als je de benzine niet kunt betalen.

Geloof in de mensen, dat is ook zoiets. Iedereen gelooft dat alle mensen eerlijk, rechtvaardig, solidair samen zullen optrekken. Dat is inderdaad waar, totdat er iemand komt die wat heeft en dan is het met de solidariteit uit.

Als je gaat kijken wat er gebeurt in een regering (en dan heb ik het niet over de Nederlandse alleen, het is in elke regering hetzelfde) valt het volgende op.

In de zogenaamde democratieën worden hele debatten gehouden. Iedereen zegt z'n mening, maar achteraf blijkt dat de stemverhouding al vastligt. Het werkelijke regeren gebeurt grotendeels in de binnenkamertjes. Het wordt tijdens bijeenkomsten van fractieleiders bepaald. Het is niet voor niets dat steeds meer duidelijk wordt, dat bij verkiezingen partijen alleen die mensen op de kieslijst verkiesbaar willen opstellen, van wie ze redelijk zeker zijn dat ze volledig trouw zijn aan de partij (dus niet aan het volk dat zij zouden moeten vertegenwoordigen).

Men zegt: Ik begrijp eigenlijk niet waarom het ene ogenblik dit naar voren komt en het andere ogenblik dat.

Dacht u nu werkelijk dat een minister-president verstand van alles heeft? Als er iets is waar hij verstand van heeft dan is dat het delegeren van taken. Dat moet hij hebben. Verder weet hij er niet veel van. Denkt u dat de minister die kortgeleden nog op Marine zat en nu ineens bij Vee-teelt is terechtgekomen, bij de Marine al voldoende vak-kennis heeft opgedaan? Onzin, die man is afhankelijk van zijn ambtenaren. Dat is in elk land zo. De ambtenaren.

De ambtenaren zijn een staat en een stand op zichzelf. Zij werken vanuit hun denken, niet rekening houdend met de feiten, maar met de voorschriften.

Niet rekening houdend met wat er leeft onder het volk, maar met de ramingen die zij op grond van al dan niet geheel kloppende cijfers hebben opgesteld voor het jaar 2000. En dan komen ze bij de bewindsman en zeggen 'dit en dat en dat' en dan gaat die bewindsman kijken hoe hij dat politiek kan verkopen. Hij zet het om in wat volkse taal en het wordt op een aantal partij-bijeenkomsten, laten we zeggen populair naar voren gebracht. Als blijkt dat de partij daar redelijk op reageert dan wordt het in ambtelijke taal gezeten zodat de rest van Nederland er niets van begrijpt en vervolgens wordt het een debat waarin ook al een speciale taal wordt gebruikt. Maar niet alleen in Nederland.

Ga ik kijken in Engeland, in Duitsland, in de Verenigde Staten, het is allemaal precies hetzelfde. Dat wil zeggen dat men uitgaat van veronderstellingen en dat men om die veronderstellingen langzaam maar zeker toch enige feiten als steun te geven de feiten voor een deel vervalst en daarnaast probeert bij de gewone burger a.h.w. populair te worden.

Gaan we kijken naar de kerk.

De kerken hadden oorspronkelijk allemaal een aantal tamelijk strikte regels. Tegenwoordig kennen we dat alleen nog in de zogenaamde 'zwarte-kousen' kerk. Daar zijn de mensen die zichzelf veel willen aandoen om daardoor een illusie van uitverkoren zijn in stand te houden. Maar wat doet de rest van de kerken? Ze worden steeds toeschietelijker. Vandaag of morgen komt er een kerk waar je helemaal niet in God hoeft te geloven als je maar regelmatig kerkt en de kerkbelasting betaalt.

De kerk van Rome had zich gebaseerd op haar eigen taal (het Latijn), waardoor een absolute gelijkvormigheid van eredienst, maar ook van interpretatie van regels over de gehele wereld mogelijk werd. Wat heeft men gedaan? Men heeft gezegd 'Ja, maar dan kan het volk niet mee' en dus worden de teksten, die sonoor klonken in het Latijn, nu op een boerefluitjesachtige wijze vernederlandst. (Ik hoop niet dat ik iemand beledig, maar het is zo.) Daarmee geef je het volk inderdaad het gevoel er dichter bij betrokken te zijn, maar gelijktijdig wijk je verder af van die waarheid die je zelf verkondigt, die je basis is en die je in je regels en toepassingen desondanks moet blijven handhaven. Er ontstaan grotere tegenstrijdigheden tussen wat men kan noemen de kerkelijke rechtstraak en de praktijk van het dagelijks leven. De gewone priesters, die er tussenin zitten, maken dan wel een keuze. De een is nog ernstiger dan Gijzen, de ander nog joliger dan Toon Hermans. .. Waarom? Omdat je, wil je de gelovigen kunnen behouden en wil je iets kunnen betekenen in een moderne kerk, eerst sociaal moet denken. Want het geloof op zichzelf heeft veel minder vat op de mensen dan vroeger. Er is te veel bekend, de wereld is te zeer overzichtelijk en benaderbaar geworden, er is te veel weten en wetenschap. Je kunt het geloof alleen nog handhaven als het een emotionele aanvaarding wordt, die mede gebaseerd is op de eenheid van de groep of de sympathie die de verkondiger weet op te wekken.

Als u het allemaal zo bekijkt, dan zult u het wel met mij eens zijn dat u in een wat wonderlijke wereld leeft.

Een kerk is nodig. Niet omdat die kerk als instelling met haar bepaalde regels noodzakelijk is, maar omdat er iets moet zijn waarin de mens zich geborgen kan voelen; omdat er een steun moet zijn voor een toch innerlijk verantwoord leven, juist voor die mensen die nog niet in staat zijn innerlijk te beseffen wat waarheid is.

Politiek moet er zijn, want zonder die politiek zouden we allicht weer terecht komen in de dictatuur. Een verlichte dictatuur is beter dan een democratie, omdat democratie vaak bestaat uit het zo lang praten over de problemen tot ze zijn achterhaald of onoplosbaar zijn geworden. Maar nu.

De dictatuur, wanneer ze eenmaal bestaat, is niet verlicht meer. Dat wil zeggen, ze denkt niet voor het volk, ze denkt aan haar eigen instandhouding, aan haar eigen macht en ontgroeit zo aan de werkelijkheid. En daarom hebben we de politici nodig. Omdat ze vaak in hun wat zinloze geschermutsel, hun voortdurend heen en weer zwaaien met idealen, toch een veelheid van wetten toelaten, een veelheid van meningsvormen toelaten, omdat zij een mate van vrijheid kunnen garanderen.

Het zijn altijd weer de vervalsingen van de werkelijkheid die een grote rol spelen.

Neem Kennedy. Een groot president, maar je zou erover kunnen strijden of hij groter was als president dan als vrouwenjager. Hij moest voor het volk de deugdzaam man uithangen, hij was het niet. En andere mensen, zoals Nixon, die de onkreukbare moest uithangen en toch binnenshuis liep te vloeken als een ketter en er bovendien helemaal niet tegenop zag om met oneerlijke middelen zijn tegenstanders in hun werk te belemmeren of zelfs onderuit te halen. Nee, als ik aan al die dingen denk, of aan de politiek b.v. in Duitsland. Weet u, ik vind het zo jammer dat Franz Joseph Strauss nooit de baas is geworden, dan zou de wereld met Beierse rondborstigheid uitgevloekt worden en zou het meerwaardigheidsbesef van Duitsland wat duidelijker geëtaleerd worden dan door de voortdurend heen en weer debatterende heren die op het ogenblik in Bonn het bewind in handen hebben.

Achter de schermen zitten de werkelijke heersers. In de kerk, in de staat.

De kerk is afhankelijk van haar inkomsten. Van de armen kan ze die niet krijgen, ze moet dus ook wat van de rijken meekrijgen. Het is wel niet zo ver dat in de kerken inderdaad wordt gezonden 'Coca Cola is de beste', maar het is toch wel duidelijk dat heel wat grote firma's door de kerk als het ware gesteund worden. En ook door politici. Want daar moeten het geld en de mogelijkheden vandaan komen.

In Zuid-Amerika zijn er enkele kardinalen die in feite grotendeels door Philips worden betaald. Dat klinkt misschien vreemd en het gebeurt natuurlijk niet op de manier van: O, Hoogerwaarde, mag ik u een salaris geven?, maar in de trant van: Wij willen toch iets doen voor de arme gelovigen en wij stellen u dat kapitaal ter beschikking.

En dan komt er weer een nieuwe orde in de kathedraal en er zijn ook wat mensen die een Ford krijgen.

In de politiek is het precies hetzelfde. Waarom, denkt u, krijgt de KLM zoveel bescherming? Die KLM is belangrijk, lieve mensen. Zij is een prestige-industrie, waarvan bovendien de aandelen voor een deel in zeer hooggeplaatste handen zijn. Zoiets kun je niet laten vallen. Daar moet je dan maar wat miljoentjes bij doen, want er moet toch een zekere winst komen. Als Philips of Lever Bros of een van die andere zou zeggen 'wij gaan daar tegenin', dan zal die politicus denken 'Als ik dat doe -- niet alleen dat het ons in de verkiezing steunt, want we hebben dat toch ook wel nodig, het zou veel kunnen schelen -- maar zij zouden zoveel moeilijkheden kunnen veroorzaken en dan krijgen wij de schuld. Laten we hun liever maar een beetje vrijdom geven.' Die maakt belastingzwendeltjes voor grote zaken namelijk veel gemakkelijker dan voor kleine burgers. Dat is niet omdat de politici bewust al die kapitaalkrachtige groepen het balletje willen toespelen, maar omdat zij een klein beetje willen kunnen waarmaken van hetgeen zij hun kiezers voorhouden en eenvoudig die groepen te vriend moeten houden. Of het nu een energiebedrijf is dat je op die manier blijft steunen, of dat het een kwestie is van 'die werf moet het maar overleven', of 'dat groot-bouwbedrijf heeft stomiteiten uitgehaald maar het moet verder gaan', het is allemaal een kwestie van vriendschap. Daardoor zijn allerlei schandalen altijd zo lang sub rosa gebleven. Ik zou haast zeggen: er is een Maggie Thatcher voor nodig om voor iedereen kenbaar te maken hoezeer het kapitaal de politicus aan het hart ligt. Maar vergeet niet dat dat ook geldt voor ome Joop, al praat hij heel anders. Want ook hij is ergens afhankelijk van de medewerking die hij krijgt, hij kan het ook niet alleen.

De vertegenwoordigers van kerk en staat zijn langzaam maar zeker marionetten aan het worden van kapitalen die internationaal invloed hebben.

Als bepaalde grote concerns zouden besluiten al hun winsten ineens uit Nederland weg te halen voordat daar een wet tegen is en ze bovendien zouden besluiten de produktieve activiteiten om te zetten in montage-activiteiten (iets wat in België bij bepaalde grote bedrijven is gebeurd, General Motors was daarbij betrokken) dan verlies je werkgelegenheid, belastinginkomsten, invoerrechten. En wanneer iedereen zegt 'Maar waarom doe je nu niet wat je vroeger deed?' kun je toch niet zeggen 'Dat kan niet anders omdat ik ruzie heb gehad met General Motors' (voor mijn part, of met een ander groot bedrijf)? Want dat nemen de mensen niet. Iedereen is vol idealisme zolang het hem geen cent kost. Maar zodra het werkelijk geld gaat kosten en men zelf het slachtoffer dreigt te worden van de gevolgen is men veel voorzichtiger. Dan wordt de politicus voorgehouden dat hij het anders had moeten doen 'want hij kan toch de belangen van het volk niet schaden?'. En dan wordt de kerk voorgehouden dat ze toch op een andere manier te werk moet gaan, 'want vroeger deed ze zoveel voor de armen en nu blijkt ze daar de middelen niet meer voor te hebben. Hoe kan dat?' Ja, dat kan heel eenvoudig, omdat ze een toelage moet missen die ze vroeger wel kreeg.

De mensen zeggen wel eens: Geloven ze nu zelf wat ze zeggen? Eerlijk gezegd denk ik voor een groot gedeelte van wel. U weet allemaal wat Oostindisch doof en blind zijn betekent. Als je je leven hebt gebaseerd op een bepaald denkbeeld - of het nu geloof is of een politiek ideaal - en rond je zijn de bewijzen dat je het verkeerd hebt, maar je hebt je leven eraan gewijd, je hele positie, je gezag, alles hangt daar van af, hoor je die dingen dan ook, zie je ze dan ook, of verklaar je ze weg?

Vroeger was het gemakkelijk. Als de mensen ongelovig werden riep je uit: Zie je wel, dat is het werk van de duivel. Daar komt de satan met zijn vlamme klauwen en wil je naar de hel sleuren. Voorkom dat!

Tegenwoordig gaat dat niet meer. Als hij zo'n preek heeft gehoord komt de gelovige met de vraag: Neem mij niet kwalijk, maar weet u een goede verzekering daarvoor? - Dat is het grote verschil. Vroeger kon dat, nu kan het niet meer. De mensen zijn te zeer van zichzelf bewust geworden. Zelfs in landen waarin ze vroeger slaven waren en dat nog leuk vonden ook.

Als je je realiseert hoe kerk en staat daardoor in moeilijkheden komen, wordt het ook veel begrijpelijker dat men de meest krankzinnige dingen uithaalt. Een klein voorbeeld.

De bank van het Vaticaan, die gelijktijdig de staatsbank is van de Vaticaanstaat, en de katholieke kerk belegden gelden via via in een fabriek van rubberwaren die - terwijl de paus en de priesters tegen geboortebeperving tekeergingen - de preservatieven (voorbehoedmiddelen) in grote hoeveelheden de deur uit deed rollen. Misschien kun je zeggen dat ze dan toch iets hebben gedaan voor de kerk, want de kwaliteit was niet goed.

Op dezelfde manier heeft een andere grote christelijke groepering besloten gelden te beleggen en deed dat bij een bank die - schrikt u niet - grotendeels betrokken was bij de onderdrukking van mensen in derde-wereld landen en een deel van het kapitaal bovendien heeft belegd in een grote grondzwendel. Maar ja, de Heer zou hun werk zegenen. 'Er komt toch rente vandaan en onze kerken moeten toch verdergaan met de verkondiging van het Woord?'

Beste mensen, denk niet dat een politicus een schurk is. Een politicus is over het algemeen een mens die het eerlijk meent, maar ook weet dat hij het niet eerlijk kan zeggen. Politiek is niet het doorvoeren van een bepaald ideaal, het is voortdurend het sluiten van compromissen, waardoor je je eigen zekerheden iets vergroot en gelijktijdig als het mogelijk is nog iets van je denkbeelden kunt waarmaken. Het wil niet zeggen dat die mensen bedriegers zijn.

In de kerken zijn er dominees en pastoors die niet eens meer geloven in de God die ze anderen nog voortdurend verkondigen, maar ze willen de mensen wel helpen. Ze proberen iets goeds tot stand te brengen. Je kunt niet zeggen dat het oplichters zijn. Ze bedoelen het goed, maar ze kunnen eenvoudig niet eerlijk zeggen wat ze ervan denken.

Je kunt er natuurlijk grapjes over maken en zeggen: Als er in de hemel een afdeling voor gehuwden is, zul je daar heel wat pastoors met hun huishoudsters aantreffen.

Ik denk dat het veel verder gaat dan dat. Als mens evolueert de politicus zowel als de verkondiger. Dat wil zeggen dat ze meegroeien met hun tijd, dat ze anders gaan denken en zien. Maar een politiek systeem heeft een mate van starheid. Een geloof heeft een nog veel grotere mate van starheid. Dan moet je binnen die starheid toch proberen jezelf te zijn.

Misschien herinnert u zich dat de Tenno op bezoek is geweest in Nederland. Een grote eer. De keizer van Japan, die in Nederland, dat kleine landje, de koningin de hand kwam schudden en een staatsbezoek bracht. Er waren mensen die zeiden 'Maar het is die Tenno die schuldig is aan al die Nederlanders die in Indonesië, in Burma en overal zijn gestorven onder omstandigheden, die net zo slecht of erger waren dan datgene wat in Europa de concentratiekampen hebben gebracht.' Maar daar kan de politiek geen rekening mee houden. De Tenno is niet een man die iets doet. Hij is een symbool dat in een ontmoeting met een ander symbool een relatie mogelijk maakt die zonder beide symbolen moeilijk zou zijn.

Ik hoor ook mensen zeggen: Die ministers vliegen maar naar alle landen van de wereld. Wanneer vliegen ze eens helemaal op?

Die bezoeken hebben helemaal niets te maken met de besprekingen, wat u misschien dacht. Ze hebben helemaal niets te maken met de belangrijkheid van de minister of van het land dat hij bezoekt. Ze hebben gewoon te maken met een uitwisseling van symbolen. Het is een erkenning die op die manier tot stand wordt gebracht. Een erkenning, die de gastgever met allerlei statie probeert duidelijk te maken en die de gast door een wederkerige gastvrijheid op de een of andere manier eveneens probeert duidelijk te maken. De weelde en allerlei poespas die erbij behoort, hebben niets te maken met enig wederkerig respect of wat anders, het heeft alleen te maken met een wederkerigheid van erkenning. De erkenning van een relatie. En de erkenning van die relatie maakt dan op vlakken die openlijk niet zo bekend zijn, uitwisseling van gegevens, van overeenkomsten mogelijk.

Het zijn allemaal dingen waarover je wel eens somber wordt als je alleen de uiterlijkheden bekijkt.

Maar er is gelukkig één ding dat in de kerk en in de politiek van overweldigend belang is. Hoe bewuster de mensen worden, hoe zuiverder en werkelijker ze leren hun denken, maar ook hun innerlijke krachten te mobiliseren en te richten en hoe meer kerk en staat de weerkaatsing zullen worden van die burgers.

U krijgt de regering die u verdiend hebt.

U heeft de God die u zichzelf gedroomd heeft.

Beklaag u daar niet over, maar streef ernaar om zelf die eerlijkheid, die oprechtheid, die zuiverheid te bereiken, die u van dergelijke instanties pleegt te eisen.

Probeer zelf eens zo vanuit uw diepste innerlijk waar te zijn als u van een kerk meen te mogen eisen. Dan heeft u de kans dat u en de kerk en de staat verandert.

Maar zolang u uitgaat van het standpunt dat ze er voor u zijn, hebben ze u.

Als u dat niet begrijpt moet u in de pauze eens heel goed nadenken, want op grond van deze verklaring alleen kan ik mij zelfs enkele zeer interessante vragen voorstellen. Ik hoop dat u ze op schrift zult willen stellen. Als de antwoorden niet duidelijk zijn mag u het zeggen. Als ik een antwoord niet kan of mag geven, om welke reden dan ook, zal ik het u vermelden, al dan niet met opgave van redenen.

Met deze politieke uitvraag beëindig ik het eerste gedeelte van de avond.

VRAGEN

- x Er is gezegd dat de minister een symbool is. Kort geleden is aan onze minister van Economische Zaken gevraagd of hij bij zijn besprekingen in Praag een bepaald project onder de aandacht van de regering wil brengen. Zal hij deze vraag naast zich neerleggen of niet?
- .. Het ligt eraan wat het project is. De man moet natuurlijk proberen indruk te maken op degene bij wie hij op bezoek is. Als het een project is dat daarin past zal het ongetwijfeld worden voorgelegd. Maar als het een project is dat te veel kritiek op de gastgever inhoudt bijvoorbeeld, dan zal hij dat op z'n minst half verdraaien en er heel waarschijnlijk dus weinig aan doen. Ik mag geen voorspellingen doen, maar dat is ongeveer de manier waarop u het moet bekijken.
- x Naar aanleiding van uw rede zou het misschien interessant zijn iets nader in te gaan op de inhoud van het boek De Lans van het Lot, schrijver Ravenscroft.
- Het is mij onbekend, dus kan ik er moeilijk op ingaan.
- x Als de mens bewuster wordt verwacht u betere uitkomsten van de politiek. Maar als politiek zichzelf niet kan wijzigen, verhoogt dit dan niet alleen de spanningen?
- Dat is in het begin altijd het geval. Politiek probeert zich natuurlijk te handhaven volgens het beeld dat ze van zichzelf heeft. Maar als ze steeds duidelijker gewaarwordt dat het volk niet meer achter haar staat zal ze proberen het volk terug te winnen. Dat doet ze door zich aan te passen bij de heersende mentaliteit van het volk.
- x Hoe kun je als individu weerstand bieden zonder een eigen politiek erop na te houden?
- .. Ik zou zeggen: als eenling, als persoon, zou je je niet moeten binden aan enige politieke partij. Aan de andere kant zou je een keer op die partij kunnen stemmen als dat zo uitkomt. Een absoluut afstand nemen ervan verhoogt namelijk de macht die de politiek in feite heeft, omdat u de tegenstand als het ware buiten-parlementair voert.

Op het oogenblik echter dat u blijft deelnemen en invloed uitoefent, kunt u door eenvoudig een zwerfende kiezer te worden van de politicus een idealistische zwerfver maken, een zwerfver in idealen.

x Welke maatschappelijke verplichtingen vindt u dat de man in het algemeen heeft?

- De verplichting van de man is gelijk aan die van de vrouw. Hij moet zich houden aan zijn woord. Hij moet geen beloften doen die hij niet waar wil of kan maken. Hij moet niet van anderen eisen wat hij zelf niet kan opbrengen. Dat geldt voor de dames evenzeer, mag ik dat erbij zeggen?

Ten laatste zou ik zeggen: Je moet blijven begrijpen dat elk recht altijd ook een plicht met zich brengt. Wie plichten afwijst verspeelt recht. Als je dat allemaal bij elkaar voegt denk ik dat je sociaal gezien een verstandiger en beter mens begint te worden zonder dat je buiten de maatschappij komt te staan.

x Waarom zijn bureaucratieën in de moderne democratieën onvermijdelijk geworden? Zullen ze dan nooit verdwijnen?

- De bureaucratie zal langzaam moeten uitsterven, dat is een feit. Een democratie gaat uit van het standpunt dat een ieder over alles zo goed mogelijk geïnformeerd dient te zijn en dat elke beslissing alleen met een bijna volledige kennis van zaken reëel genomen mag worden. Daarvoor heb je mensen nodig die die zaken allemaal onderzoeken. Daarmee is het eigenlijk begonnen. In het begin waren dat vrijwilligers en daarnaast beperkte secretariaten. Tegenwoordig wil men zich met zo veel dingen bemoeien, dat er uitgebreide secretariaten nodig zijn en zelfs gehele ambtelijke apparaten, niet alleen in de staat en voor de staat, maar daarnaast zelfs bij politieke partijen.

U dient daarbij het volgende te beseffen.

Als men eenmaal begint een bureau op te zetten is het aantal mensen in het bureau medebepalend voor de bevordering van hen die er het langste zijn. Dat houdt in dat iedereen er belang bij heeft iemand onder zich te krijgen en geneigd zal zijn die bezigheden en werkzaamheden op zich te nemen en vervolgens aan een ondergeschikte over te dragen, die eigenlijk niet geheel tot zijn ressort behoren.

Als wij de Nederlandse bureaucratie beschouwen kunnen we stellen dat er op het oogenblik ongeveer twintig feitenbestanden zijn, die voor een groot gedeelte met elkaar parallel lopen. Toch wordt elk bestand afzonderlijk bijgehouden en een drietal wordt zelfs angstvallig geheim gehouden.

Het is duidelijk dat daar een hoop mensen voor nodig zijn. Er is een bekende wet, die zegt dat een bureaucratie de neiging heeft zichzelf te vermenigvuldigen door het aantal afdelingen dat dezelfde taak vervult zodanig uit te breiden, dat daardoor de taak onvervulbaar wordt.

x Waarom (in welke opzichten) is het Binnenhof een klucht?

- Ik neem aan dat dit sterk van de beschouwer afhangt. Sommigen vinden het ook een drama. Opvallend is in een klucht het aantal bijna rituele uitroepen dat men ook op het Binnenhof regelmatig kan horen. Het doet mij denken aan een zeer oude wagenklucht, waarbij de pastor voortdurend uitroept: Waar is mijn kwispele, waar is mijn zwengele!

En dan doet hij dat zeer dik gebuikt en gaat een duivel uitdrijven die er niet is.

Zo hoor je steeds weer uitroepen: het belang van het volk! De noodzaak de arbeiders te beschermen! En dan hebben we het nog niet eens over al die gemompelde woorden die langzamerhand dagelijks gebruik zijn geworden in politieke uiteenzettingen.

Het is dus eenvoudig zo. Als je kijkt naar de belachelijkheid ervan is het een klucht. Als je kijkt naar het diepgaande falen dat er vaak achter steekt is het een drama. En als je het ziet als een weerspiegeling van het Nederlandse volk, is het een niet eens zo sterk overdreven karikatuur.

x In de staat Oman wordt geen belasting betaald. Zou dit elders ook niet mogelijk zijn?

-- Als men zoveel olie had, ja.

x Is er geen staatsbestel of economie mogelijk waar dit overbodig wordt?

-- Als u bedoelt de officiële openlijke heffing van belastingen dan zijn er inderdaad verschillende staatsvormen waarin dat overbodig is.

Je kunt bijvoorbeeld alles aan de staat trekken. De feitelijke belasting is dan gelegen in datgene wat men minder betaalt aan lonen en datgene wat men op de prijs legt. Dat is in Rusland en een deel van de Oostblok-staten het geval.

Je kunt ook uitgaan van een standaardtaak, die echter maar matig wordt beloond. Op die standaardtaak kan zoveel verdiend worden, dat het niet noodzakelijk is hoge belastingen te heffen over datgene wat de mensen daarnaast extra verdienen, wat op het ogenblik in China het geval is. Er zijn dus systemen denkbaar waarin deze officiële heffing van belasting niet nodig is. Maar zonder heffingen van de burgers kan geen enkele staat bestaan.

x Wanneer en waarom is dit belasting betalen voor het eerst ontstaan?

-- Het eerste belasting betalen dat ontstond was het zogenaamde doortrekrecht, dat werd geheven als je door het gebied van een andere stam ging. Dat waren dan over het algemeen zaken in natura.

Daarna is gekomen het z.g. tolrecht. Denkt u maar aan Dirk van Holland, een halve zeerover, die tol hief vanuit zijn burcht over al datgene wat maar de Rijn afkwam.

Vervolgens hebben we verschillende vormen gezien van heffingen. De Romeinen bijvoorbeeld hadden een heffing door het volk bepaalde verplichtingen tot het verlenen van diensten en het aanvoeren van goederen in natura op te leggen. Daarvan onderhielden zij het leger etc.

In Nederland zien we dan de Tiende Penning komen, dat was Alva, de Duedalf, zoals u weet. Maar voor die tijd waren er in Spanje al dergelijke heffingen, zoals b.v. de vlootheffingen, waarmee de scheepsbouw betaald moest worden en ook de kerkebouw door de burgers. Keizers hadden de gewoonte steden te bezoeken en kregen dan een geschenk waarvan de grootte van tevoren bepaald was. Ook dit was een vorm van belasting heffen.

Het enige verschil is gelegen in het feit dat nu alles geregeld is. Maar gelijktijdig (in een poging om het perfect te regelen) is het zo ingewikkeld gemaakt, dat niemand meer weet wat hij in feite betaalt en wat niet. Als hij denkt te weten wat hij betaalt heeft hij het over zijn directe aanslag, waarin al die indirecte belastingen niet meegerekend zijn.

x Hoe en wanneer is de gedachte ontstaan dat land of grondstoffen iemand toebehoort, iemands eigendom is, en de gedachte van eigendomsrecht?

-- Dan moeten we een heel eind teruggaan in de tijd. Ik zal het niet in prehistorische tijden zoeken, maar ongeveer vijf- tot zesduizend jaar geleden. Toen ontstonden de eerste stadstaatjes. Deze gemeenschappen hadden een leider, een vorst. Ze hadden een klein legertje, ze hadden strijdlieden. Deze krijgers namen dus alles voor de vorst. De vorst was de eigenaar van alles, ook van de huizen die de mensen hadden gebouwd. Als het erop aankwam konden ze het zo onteigenen, zonder vergoeding. Zo kwam het denkbeeld dat er een eigendomsrecht bestond.

Toen die staatjes groter werden, werd aan bepaalde belangrijke mensen een eigendomsrecht overgedragen. Dat eigendomsrecht betrof dan meestal niet alleen een bepaald gebied, maar daarnaast ook alles en ieder die daar woonde en alles wat erop stond. Dat eigendomsbegrip, waarbij je niet alleen persoonlijke eigendommen hebt maar ook kapitaal-eigendommen, is daarna steeds verder ontwikkeld.

In Egypte bijvoorbeeld bestond al uitdrukkelijk eigendom. Het was wel afhankelijk van de wil van de vorst en eventueel van de goedertierenheid van de stadhouders in hoeverre je daar gebruik van kon maken, maar er was eigendom dat absoluut werd erkend. Onaantastbaar waren alleen de eigendommen van de tempels.

Kijken we naar Griekenland dan zien we weer een herenstand, soms van handelaren, soms van edelen of krijgers. Zij heffen daar overigens nog geen last voor degene die doortrekt. Alleen als het gaat om een voortdurend vervoer over die weg wordt een dienst gevraagd voor het onderhoud van die weg of het vervoer van goederen die men zelf vervoerd wil hebben, om dat te egaliseren. Zo is dat al begonnen.

Daarna is er een tijd geweest dat eigendom bijna absoluut was. Dat wil zeggen, alleen de vorst kon dat aantasten en meestal nog via onwegen.

Daarna is eigendom steeds meer een illusie geworden die men koestert, omdat men bezit zijn eigendom noemt, dat elk ogenblik door autoriteiten tot niet-eigendom kan worden gemaakt.

x Worden deze historisch gegroeide ontwikkelingen in de geestelijke wereld als juist beschouwd?

-- Niet als juist maar als onvermijdelijk. We gaan uit van het standpunt dat je niet werkelijk iets kunt bezitten en dat het daarom onzin is bezit te kweken. Het is veel beter om de dag te plukken en bij de dag te leven dan je voortdurend te belasten met een uitbreiding van bezit, dat steeds meer van je persoonlijkheid in beslag neemt en daardoor je ontwikkeling moeilijker maakt. Maar we zien dat het onvermijdelijk is, zeker in een materialistische ontwikkeling zoals het tijdperk Wissen te zien heeft gegeven.

Wij nemen aan dat de belangrijkheid van het bezit (behalve het zuiver persoonlijke bezit) sterk gaat afnemen als we verder zijn in de Aquarius-periode.

- x Als men een dogma bestrijdt met een waar antwoord, helpt dit niet. Wat helpt wel?
- Lachen, gewoon lachen. Een dogma is onaantastbaar zolang je het au sérieux neemt en dat doe je ook als je het bestrijdt. Maar als het je werkelijk tot een aanstekelijke vrolijkheid beweegt, breng je de twijfel in de harten van anderen.
- x Hoe en wanneer zal de materiële ziens- of denkwijze waar politiek en godsdienst op gebaseerd zijn, overstag gaan?
- Ik heb er zoëven al op gewezen. Dat zal waarschijnlijk zijn in het tweede deel van het Aquariustijdperk (dit valt namelijk uiteen in drie delen), dat wil zeggen zeven- à achthonderd jaar van heden. U zult het wel niet meemaken, maar het is prettig om te horen.
- x Heeft de laatste wereldleraar nog een bepaalde werking achter de schermen van de politiek gehad? Kan zo iemand, als hij niet slechts vrijblijvende lezingen geeft, de politiek wel omzeilen?
- Je kunt de politiek negeren en een waarheid brengen. Dat hebben inderdaad de wereldleraar en de wereldmeester allebei gedaan. Ook in de toekomst zal dit steeds weer gebeuren door ingewijden.
- Maar u moet één ding goed onthouden. Politiek is juist gebaseerd op een niet toegankelijk zijn voor bepaalde zaken, terwijl een innerlijke bewustwording juist weer gebaseerd is op het niet aangesproken worden door bepaalde stoffelijke zaken en belangen. Die twee zijn gewoon strijdig met elkaar. Vandaar dat een invloed daarop in directe zin niet verwacht kan worden, ook niet achter de schermen.
- x Hoe vergaat het enkele maatschappelijk geslaagden aan de andere kant, Getty, Rockefeller (de twee rijksten op aarde), Mao, Idi Amin?
- Over het algemeen niet zo goed omdat zij leefden in een droomwereld van hun eigen grootheid en niet in staat zijn te aanvaarden dat zij door de illusie van grootheid hun kleinheid aan anderen tonen. Daardoor leven ze over het algemeen wat minder prettig. Maar er zijn erbij die zich tijdens het leven absoluut onredelijk hebben gedragen en zelfs uitermate wreed, maar die gelijktijdig in hun laatste dagen al beseft hebben dat hun grootheid een illusie was. Die staan er dan in verhouding beter voor.
- x De eerste vraag had betrekking op de herleving van de bureaucratie in Praag. Wij hebben gevraagd de bouw van een dierenasyl aldaar te bevorderen. Mogen wij op succes rekenen en wanneer?
- x U mag niet op succes rekenen, omdat in de eerste plaats de prioriteiten in Praag anders liggen dan u zich kennelijk voorstelt. In de tweede plaats is het een zo onschuldig iets dat het wel ter sprake zal worden gebracht. Het wanneer kan ik u dus niet beantwoorden, maar vermoedelijk eerst dan, wanneer in de oostblok-staten een verandering van waardering plaatsvindt t.a.v. de mens, want dit brengt over het algemeen ook een waardering voor dieren met zich mee.

Ik help het u betreuren, maar de feiten zijn zoals ze zijn.

Het enige dat u zich zou kunnen voorstellen is toestemming te krijgen om daar een asyl te bouwen. Dan moet u daar behoorlijk voor betalen en dan wordt er voor de dieren in verhouding weinig gedaan.

x Beseffen de politici dat ze eigenlijk in symbolen handelen?

- Nee, omdat zij zozeer leven in hun wereld van symbolen, dat ze die verkeerd voor de werkelijkheid aanzien.

x Kan het zijn dat de Orde een tijd geleden heeft gezegd dat er in de tweede helft van dit jaar spanningen zullen zijn en dat het politiek er wat beter voor zal staan?

- In de internationale politiek, ja. De tekenen daarvan kunt u op het ogenblik al zien. Ik geloof dat wij wat dat betreft niet gelogen hebben.

U moet zich wel realiseren dat de spanningen nog niet de wereld uit zijn en dat het volgende jaar op vele gebieden nog spanningen met zich brengt. Daarna kunnen we positieve veranderingen wel verwachten.

x Zijn er in het verleden systemen geweest die nu nog de moeite waard zijn en die weer gestalte aannemen enz. (Vraag niet geheel te volgen.)

- Nee, dat is haast onmogelijk omdat de maatschappelijke structuren in het verleden te sterk afwijken van hetgeen nu bestaat. Het ging over aantallen die veel kleiner zijn dan zelfs de kleinste gemeenschappen die u zich op het ogenblik kunt denken. Een stad had 500 bewoners, tegenwoordig is dat een gehucht. Je kunt dus niet zeggen dat we terug kunnen naar het verleden.

We kunnen wel zeggen dat in het verleden de systemen over het algemeen meer werkelijkheidsbewust waren en vollediger aangepast aan de behoeften en noodzaken van het ogenblik. Dat is ongetwijfeld waar.

x Bestaan er politici die toch een zekere wijsheid bezitten?

- Ik vind het een schitterende vraag.

Er zijn enkele politici die enige wijsheid bezitten en vele politici die grote eigenwijsheid bezitten.

SLOTWOORD

Achter de schermen van godsdienst en politiek: het is een onderwerp waar je van alles van kunt maken.

Ik heb geprobeerd u een algemeen beeld te geven en ik heb geen partij willen kiezen. Politici zijn heus achtenswaardige mensen. Priesters kunnen zelfs innerlijk met God verbonden en door God gedreven mensen zijn. Alleen weet men geen verschil te maken tussen het systeem en de innerlijke kracht.

Zolang we kunnen putten uit de kracht die in ons woont, werken kunnen met het innerlijke licht en de waarheid omtrent ons eigen wezen leren beseffen, kunnen we veel bereiken en zijn de uiterlijkheden als politiek en kerk voor ons eigenlijk afgedane zaken. Niet omdat we ze verachten, maar omdat we erboven zijn komen te staan, omdat we veel door het vertoon heen kijken.

Het is de bewustwording van de mens die het meest belangrijk is.

Als je kijkt achter de schermen van kerk en politiek zie je hoe de misvattingen die de maatschappij beheersen, ook daar vaak alles beheersen en alles overwinnen. We moeten daar vrij van worden. Geen vooroordeel, geen veroordeling, alstublieft niet. Maar wel besef van de waarheid, van de vrijheid, de mogelijkheid om te handelen aan de hand van feiten; een besef dat je werkelijk verder moet, zelf, en dat niemand dat voor je kan doen.

Waar de mens in zichzelf kracht en bewustzijn vindt, waar hij in zichzelf die rust weet te vinden die de wereld schijnbaar zo ontbeert, daar verandert de wereld ten goede. De verschijnselen van die wereld zullen dan, zij het trager, zich daaraan aanpassen.

Ik zeg u één ding. Kerken zijn in mijn ogen vaak overbodig, maar er is een God. En de verbondenheid met die God speelt wel degelijk een rol in elk bestaan, in welke wereld dan ook.

We moeten wel degelijk steeds weer een compromis zoeken tussen onze dromen en onze werkelijkheid, want zonder dromen leven zou betekenen arm zijn. Maar de werkelijkheid verloochemen betekent dwaas zijn.

Daar waar de werkelijkheid en de droom voortdurend met elkaar geconfronteerd -- het ons mogelijk maken in de werkelijkheid te leven en gelijktijdig te werken in de richting van ons innerlijk bewustzijn en onze innerlijke beelden, zullen we de God die in ons woont steeds meer ontmoeten.

Steeds sterker zullen we de vrede kennen die de basis is van alle verdeeldheid en bestaan waarmee we worden geconfronteerd.

Daarom zeg ik tot u: vermijdt u te gedragen op de dogmatische wijze van een kerkleider. Vermijdt ook u voortdurend bezig te houden met de compromissen en schijnvertoningen zoals dat in de politiek vaak gebeurt.

Durf uzelf te zijn.

Durf te leven uit de kracht die in u woont.

Probeer u bewust te worden van dat licht en die kracht, die de kern zijn van uw wezen. Dan vindt u datgene wat u -- gezien uw vragen -- zo belangrijk vindt: een verbetering van de wereld, maar vooral een grotere bewustwording en een groter geestelijk licht. Want dat wat in u leeft straalt uit. Wat u uitstraalt zal anderen beroeren en doen beseffen dat er andere wegen, andere mogelijkheden bestaan dan die welke zij tot nu toe onvermijdelijk achtten.

Wees de kern van een nieuwe ontwikkeling. Niet door u aan te sluiten bij iets, maar door u bewust te worden van de enige verbondenheid die voor elk leven te allen tijde bestaat, die met de kern van alle leven.

Vergeef mij dat ik met een kleine preek, want daar lijkt het op, sluit.

Ik wil niet preken. Ik zeg u ook niet dat u moet aannemen dat dit zo is. Maar het is mijn waarheid, die ik voortdurend beleef, waaruit ik leef, waaruit ik werk.

Daarom zeg ik tot u: wees gelukkig. Maar wees gelukkig door de kracht in u.

Wees blij met het leven, opdat gij de eeuwigheid die in u leeft beseft.

Wees sterk, omdat de kracht van Al in u leeft en door u werkt, of u het beseffen wilt of niet.

Daarmee, vrienden, zijn wij aan het einde van deze bijeenkomst. Hartelijk dank voor uw aandacht, voor uw vragen.

Ik hoop dat ik ze redelijk heb beantwoord. Is dat niet het geval, ik beklaag u, maar ik kan er ook niets aan doen.

Ik wens u verder een aangename en goede avond.

